Список використаних джерел:

1. A Simplified Guide to Crime Scene Investigation. National Forensic Science Technology Center, September 2013. URL: http://www.forensicsciencesimplified.org/csi/how.html.
2. Коротаєв В.М., Пиріг І.В. Проблемні питання підготовки кадрів для експертних підрозділів МВС. *Актуальні питання теорії та практики криміналістичної науки*: матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 16 травня 2018 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 5–8.

Пілюков Юрій Олександрович,
доцент кафедри кримінального права та процесу Тернопільського національного економічного університету, провідний фахівець Тернопільського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидат юридичних наук

ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Експертиза є способом збору доказів, а саме тих фактичних даних, які мають значення для правильного вирішення матеріалів кримінального провадження, тобто, тих неочевидних фактів, що можуть бути встановлені шляхом наукового дослідження відповідних об'єктів. Її сутність полягає в тому, що органи досудового розслідування й суду призначаючи експертизу, намагаються встановити фактичні дані пов'язані з обставинами злочину, які неможливо встановити іншим шляхом, але які мають суттєве значення для кримінального провадження.

Сучасні реалії становлення кримінального процесуального законодавства в Україні пов'язані із прийняттям Верховною Радою України у 2012 р., нового Кримінального процесуального кодексу, в якому суттєво розширилися повноваження сторін кримінального провадження в частині можливостей використання ними спеціальних знань при проведенні судових експертиз. Протягом останніх років, окремі норми КПК неодноразово піддавалися змінам і доповненням. Розглянемо окремі з них, а саме ті, які пов'язані саме з призначенням і проведенням судових експертиз.

Позитивним нововведенням у чинному КПК є скасування дослідчої перевірки матеріалів про вчинення злочину, що вирішило багаторічну дискусію про можливість призначення експертизи до порушення кримінального провадження. Якщо раніше, до прийняття нового КПК України, підставою проведення експертизи була постанова органу дізнання та слідчого, яка виносилась після порушення кримінального провадження, то у новому кримінальному процесі судова експертиза може бути призначена одразу ж після внесення інформації про

кримінальне правопорушення в Єдиний реєстр досудових розслідувань та початку досудового розслідування [3, с. 24].

Зазнала певних змін також процедура призначення та проведення експертизи. Так, ст. 69 КПК України, розширила поняття «експерт», згідно з якою «експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань» [2].

До недавнього часу проведення експертизи було можливе лише за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження. Проте, на нашу думку, цією нормою нівелювалась процесуальна самостійність і незалежність слідчого в прийнятті рішень, а також безпідставно затягувались строки проведення експертиз, що негативно впливало на загальний стан та строки розслідування злочинів.

29 серпня 2019 року Президентом України був внесений до Верховної Ради України проект Закону № 1009 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства» [4]. Законопроектом пропонувалось ухвалити скасування, так званих «поправок Лозового», прийнятих у 2017 році, в тому числі тих, що стосуються порядку призначення експертиз.

В жовтні 2019 року Верховою Радою України цей проєкт був ухвалений і прийнятий Закон України від 4 жовтня 2019 року № 187-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства». 17 жовтня 2019 року даний Закон набув чинності, який запровадив зміни у порядку призначення судових експертиз.

В новому Законі внесено зміни до ст. 242 КПК України («Підстави проведення експертизи»), згідно з якою експертиза відтепер проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання.

У свою чергу, також внесено зміни до порядку залучення експерта. Так, згідно ст. 243 КПК України, експерт відтепер залучається за наявності підстав для проведення експертизи за дорученням сторони кримінального провадження, а не за дорученням слідчого судді та суду, як було раніше.

Таким чином, повернулись до раніше існуючого порядку призначення експертиз, згідно з яким сторони кримінального провадження мають право самостійно призначати експертизи шляхом

винесеннння постанови про її призначення. З прийняттям поправок до КПК ініціювати проведення експертизи сторони кримінального провадження зможуть самостійно – без клопотання сторін та доручення слідчого судді чи суду.

При цьому, сторона захисту має право самостійно залучати експертів для проведення експертизи на договірних умовах, у тому числі обов'язкової.

Також, експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у випадках та в порядку, передбачених статтею 244 цього Кодексу, коли:

1) необхідне залучення експерта, проте сторона обвинувачення не залучила його або на вирішення залученого стороною обвинувачення експерта були поставлені запитання, що не дозволяють дати повний та належний висновок з питань, для з'ясування яких необхідне проведення експертизи, або існують достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт внаслідок відсутності у нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин надасть або надав неповний чи неправильний висновок;

2) вона не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин [1].

Таким чином, під час судового розгляду, в якості доказу може бути надано одночасно два висновки які виконані різними експертами з одних і тих же питань, як за дорученням сторони обвинувачення, так і сторони захисту.

Цим же Законом скасовано монополію державних експертних установ на проведення експертиз, яка була встановлена у 2012 році з прийняттям чинного КПК України.

Так, згідно поправок до ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» судово-експертну діяльність відтепер здійснюють державні спеціалізовані установи, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом. До внесення змін до ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» судові експерти, які не відносились до державних спеціалізованих експертних установ, могли здійснювати судово-експертну діяльність не у кримінальних провадженнях, а лише в «інших випадках» [1].

Підсумовуючи, слід зазначити, що незважаючи на наявність у чинному КПК певних неточностей та окремих прогалин, прогресивні новели внесені до його норм дають змогу значно розширити можливість використання судових експертиз сторонами кримінального провадження (особливо сторони захисту), тим самим забезпечити більшу можливість здобуття повноти доказів, а також дотримання прав, свобод та законних інтересів його учасників.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 4 жовтня 2019 року № 187-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу https: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/187-20.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : за станом на 20 листопада 2012 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua.
3. Пілюков Ю. О. Новели кримінально-процесуального законодавства України у проведенні судових експертиз / Ю. О. Пілюков // Тези доповідей науково-практичного семінару «Можливості судової експертизи під час розслідування злочинів в умовах реформування правової системи в Україні» (26–27 вересня 2019 року). – Тернопіль : ЮФ ТНЕУ, Тернопільський НДЕКЦ МВС України, 2019 – С. 24–27.
4. Проект Закону від 29.08.2019 № 1009 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства» [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://w1.c1.rada.gov.ua/ pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66252.

Плетенець Віктор Миколайович,
доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ У ПОДОЛАННІ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНТСВУ

Своєчасне виявлення, аналіз, використання та мінімізації витоку інформації, значною мірою, сприяє підвищенню якості прийняття організаційно-управлінських рішень в умовах можливих проявів протидії кримінальному судочинству.

Протидію кримінальному судочинству можна розглядати як протистояння зацікавленими особами діяльності правоохоронних органів, заснованого на інформаційній перевазі.

Не зважаючи на існуючи дослідження, правоохоронці відчувають значних труднощів у пошуку інформації її оцінці та використанні в кримінальному судочинстві, що визначало б цей процес як всебічний, усвідомлений та своєчасний. Особливого значення це набуває за умов протидії зазначеній діяльності з боку зацікавлених осіб.